GI DE MOPASSANNING «HAYOT» ROMANIDA AYOL TAQDIRI VA UNING BADIIY TALQINI.

Muallif: **Asronbekova Rayyona Komoldin qizi**

Ta’lim muassasasi: Andijon davlat universiteti filologiya fakulteti

Annotatsiya.

Mazkur maqolada fransuz adabiyotining yirik vakili Gi de Mopassanning «Hayot» romanida ayol taqdiri, muhabbat va nikoh munosabatlari, oilaviy ziddiyatlar hamda ijtimoiy muhitning inson ruhiyatiga ta’siri tahlil qilinadi. Asarning bosh qahramoni Janna obrazi orqali ayolning orzu-umidlari, hayotiy sinovlari va ruhiy kechinmalari ochib beriladi. Shuningdek, yozuvchining realizm tamoyillari asosida inson hayotini haqqoniy tasvirlash mahoratiga e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: Gi de Mopassan, «Hayot» romani, Janna obrazi, ayol taqdiri, realizm, nikoh, xiyonat, ruhiy kechinmalar, ijtimoiy muhit, badiiy talqin.

XIX asr jahon adabiyotida inson va jamiyat munosabatlari, shaxs erkinligi, oilaviy hayot hamda ayolning ijtimoiy mavqeyini yoritish muhim badiiy masalalardan biri bo‘lgan. Ayniqsa, realizm adabiy oqimi vakillari inson hayotini ideallashtirishdan ko‘ra, uning murakkabliklari, ziddiyatlari va ichki kechinmalarini haqqoniy aks ettirishga intildilar. Fransuz yozuvchisi Gi de Mopassan ijodi ham ana shu xususiyatlari bilan ajralib turadi.

Adibning 1883-yilda nashr etilgan «Hayot» (Une vie) romani inson umrining turli bosqichlari, orzu va haqiqat o‘rtasidagi tafovut, oilaviy munosabatlar hamda ayolning jamiyatdagi o‘rni masalalarini yorituvchi muhim asarlardan biridir. Roman markazida Janna ismli ayolning hayot yo‘li turadi. Uning taqdiri orqali yozuvchi insonning baxt haqidagi tasavvurlari bilan hayotning shafqatsiz haqiqatlari o‘rtasidagi ziddiyatni ko‘rsatadi.

Asarning badiiy ahamiyati shundaki, unda ayol taqdiri faqat shaxsiy kechinmalar doirasida emas, balki oilaviy tarbiya, nikoh, ijtimoiy muhit va insoniy munosabatlar bilan uzviy bog‘liq holda tasvirlanadi. Shu jihatdan roman ayol ruhiyatini o‘rganish, uning orzu-umidlari va hayotiy tanlovlarini tahlil qilish uchun muhim manba hisoblanadi.

Janna obrazi: orzu va haqiqat o‘rtasidagi ziddiyat.

Romanning bosh qahramoni Janna yoshligidan beg‘ubor orzular bilan yashaydi. U monastir tarbiyasidan so‘ng ota-onasi bag‘riga qaytadi va kelajak hayotini baxt, muhabbat hamda oilaviy osoyishtalik bilan bog‘laydi. Jannaning tabiatga bo‘lgan muhabbati, hayotdan zavqlanishga intilishi va insonlarga ishonchi uning ma’naviy dunyosini belgilovchi muhim xususiyatlardir.

Yozuvchi qahramonning dastlabki ruhiy holatini tasvirlashda tabiat manzaralaridan ham samarali foydalanadi. Erkinlik, bahoriy yangilanish va kenglik taassurotlari Jannaning ichki kechinmalari bilan uyg‘unlashadi. Tabiat uning uchun shunchaki yashash muhiti emas, balki orzu va umidlarning ramziy ifodasidir.

Biroq Jannaning hayot haqidagi tasavvurlari hali yetarlicha hayotiy tajribaga asoslanmagan. U muhabbatni samimiylik, sadoqat va o‘zaro tushunish bilan bog‘laydi. Uning baxt haqidagi tasavvuri ko‘proq ichki istaklariga tayanadi, jamiyatdagi munosabatlarning murakkabligi esa unga hali to‘liq ayon emas.

Janna obrazi orqali Mopassan insonning hayotga ishonchi bilan tajriba natijasida yuzaga keladigan anglash jarayonini ko‘rsatadi. Qahramonning keyingi hayotida sodir bo‘ladigan voqealar uning dastlabki orzulariga jiddiy zarba beradi. Shu tariqa yozuvchi ayol taqdirini birgina baxtsiz hodisa bilan emas, balki ketma-ket yuz beradigan ruhiy va ijtimoiy sinovlar orqali ochib boradi.

Nikoh va xiyonat: ayol baxtining yemirilishi.

Jannaning Jyulen de Lamarga turmushga chiqishi uning hayotidagi muhim burilish hisoblanadi. U nikoh orqali orzu qilgan oilaviy baxtiga erishishni kutadi. Biroq Jannaning

umidlari bilan erining haqiqiy fe’l-atvori o‘rtasida katta farq mavjudligi asta-sekin namoyon bo‘ladi.Jyulenning xudbinligi, manfaatparastligi va xiyonatkorligi oilaviy munosabatlarning izdan chiqishiga sabab bo‘ladi. Janna uchun nikoh muhabbat va ishonchga asoslangan ma’naviy birlik bo‘lsa, uning eri uchun bu munosabatlarda shaxsiy manfaat va istaklar ustun turadi.

Mopassan xiyonatni shunchaki er-xotin o‘rtasidagi kelishmovchilik sifatida tasvirlamaydi. U bu hodisaning ayol ruhiyatiga yetkazadigan zarbasini ham ochib beradi. Janna o‘zi ishongan insonning asl qiyofasini anglagan sari uning muhabbat va baxt haqidagi tasavvurlari yemirila boshlaydi.

Bu jihatdan Jyulen obrazi ham muhim badiiy vazifani bajaradi. U orqali yozuvchi tashqi ko‘rinish yoki ijtimoiy mavqega asoslanib insonning haqiqiy ma’naviy qiyofasini aniqlab bo‘lmasligini ko‘rsatadi. Jannaning fojiasi esa ishonchning bir tomonlama bo‘lishi, o‘zaro hurmat va sadoqatning yo‘qligi oilaviy baxtni izdan chiqarishini namoyon etadi.

Shu bilan birga, Janna taqdirini faqat uning shaxsiy xatolari bilan izohlash to‘g‘ri bo‘lmaydi. Qahramonning hayotiy tajribasizligi, oilaviy tarbiya ta’sirida shakllangan tasavvurlari va o‘zi yashayotgan muhitning cheklovlari ham uning vaziyatni anglash hamda mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatlariga ta’sir ko‘rsatadi.

Ayolning ruhiy iztiroblari va ijtimoiy muhit.

Roman davomida Jannaning hayoti ketma-ket ruhiy sinovlar bilan murakkablashib boradi. U nafaqat erining xiyonati, balki oilaviy yo‘qotishlar, yolg‘izlik va yaqin insonlar bilan munosabatlardagi muammolarni ham boshdan kechiradi. Bu voqealar qahramonning ichki dunyosida chuqur iz qoldiradi.

Jannaning ruhiy kechinmalari orqali Mopassan ayolning baxti ko‘p jihatdan uning atrofidagi insonlarning munosabati va jamiyatda mavjud bo‘lgan qarashlar bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi. Ayolning oiladagi o‘rni, nikohga yuklangan umidlar va shaxsiy hayotdagi tanlovlarning oqibatlari asarning asosiy muammolari qatoriga kiradi.

Janna o‘z hayotida yuz bergan voqealarni darhol anglab, ularga qarshi turishga qodir bo‘lgan kuchli qahramon sifatida tasvirlanmaydi. Aksincha, u ko‘pincha voqealar oqimida qolib ketadi, o‘zgarishlarga moslashishga va iztiroblarini yengishga urinadi. Bunday tasvir uning xarakterini murakkablashtiradi: Janna bir tomondan mehrga muhtoj, ishonuvchan ayol bo‘lsa, ikkinchi tomondan uzoq davom etgan sinovlar qarshisida yashashda davom etadigan insondir.

Asardagi ijtimoiy muhitni tahlil qilishda ayolning moddiy va ma’naviy jihatdan boshqalarga bog‘liqligi masalasiga ham e’tibor qaratish lozim. Jannaning hayotida shaxsiy istaklar bilan mavjud sharoitlar o‘rtasidagi ziddiyat muntazam ravishda namoyon bo‘ladi. Shu sababli uning iztiroblarini faqat muhabbatdagi omadsizlik bilan cheklab bo‘lmaydi. Bu iztiroblar ayolning o‘z hayoti ustidan nazorat qilish imkoniyatlari bilan ham bog‘liq.

Yozuvchi Janna taqdiri orqali ayolning ichki dunyosi bilan tashqi hayot talablari o‘rtasidagi nomutanosiblikni badiiy jihatdan ochib beradi. Natijada qahramonning shaxsiy fojiasi kengroq ijtimoiy mazmun kasb etadi.

Onalik va farzand bilan munosabatlar.

Janna hayotidagi muhim masalalardan biri uning o‘g‘li Pol bilan munosabatlaridir. Onalik qahramon hayotiga yangi ma’no olib kiradi. Janna farzandiga mehr qo‘yadi, undan ruhiy tayanch kutadi va uning kelajagiga katta umidlar bog‘laydi.

Biroq Polning ulg‘ayishi bilan ona va o‘g‘il o‘rtasidagi munosabatlar murakkablashadi. Polning xatti-harakatlari va hayotiy tanlovlari Jannaning umidlarini oqlamaydi. Onaning farzandiga bo‘lgan cheksiz mehri bilan farzandning o‘z hayotini mustaqil yo‘lga solishga intilishi o‘rtasida ziddiyat yuzaga keladi.

Bu munosabatlar orqali Mopassan onalik tuyg‘usining murakkab tabiatini ko‘rsatadi. Ona uchun farzand ko‘pincha hayotining eng muhim mazmuniga aylanishi mumkin, biroq farzandning hayoti va qarorlari doimo onaning istaklariga mos kelavermaydi. Jannaning Polga bog‘lab qo‘ygan umidlari uning ruhiy iztiroblarini yanada kuchaytiradi.

Mazkur jihat ayol taqdiri masalasini yanada kengaytiradi. Janna faqat turmushdagi xiyonat tufayli emas, balki onalik munosabatlarida ham kutgan mehr va yaqinlikka to‘liq erisha olmagani sababli iztirob chekadi. Shu tariqa yozuvchi ayol hayotidagi baxt tushunchasini birgina muhabbat yoki nikoh bilan cheklamay, uni oilaviy munosabatlarning butun tizimi doirasida talqin qiladi.

Rosali obrazi va hayotiy tajribaning ahamiyati.

Romandagi Rosali obrazi Janna taqdirini chuqurroq anglashga yordam beradi. Jannaning hayoti davomida boshdan kechirgan qiyinchiliklari uning o‘ziga va boshqalarga munosabatini o‘zgartiradi. Rosalining keyinchalik uning hayotida muhim tayanchga aylanishi asardagi insoniy munosabatlarning bir ma’noli emasligini ko‘rsatadi.

Dastlab Janna hayotni ko‘proq orzu va umidlar orqali anglaydi. Vaqt o‘tishi bilan u insonlarning murakkab tabiatini, hayotdagi yo‘qotishlar muqarrarligini va baxtning doimo kutilgan shaklda namoyon bo‘lmasligini tushuna boshlaydi.

Rosali bilan bog‘liq voqealar asarda insoniy mehr, tajriba va amaliy yordamning ahamiyatini ochadi. Qahramonning hayotida chinakam tayanch ba’zan u kutgan insonlardan emas, balki hayotning turli sinovlarini boshdan kechirgan kishilardan kelishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, Rosali obrazi Janna taqdiriga qarama-qarshi qo‘yilgan oddiy yordamchi obraz bo‘lib qolmaydi. U hayotga moslashish, qiyinchiliklar ichida amaliy yechim topish va insoniy birdamlikni namoyon etuvchi badiiy vosita vazifasini bajaradi.

Roman poetikasi va realizm tamoyillari.

«Hayot» romanining badiiy xususiyatlarini belgilovchi muhim jihatlardan biri voqealarning hayotiy va izchil tasvirlanishidir. Mopassan qahramonning taqdirini favqulodda hodisalar bilangina emas, kundalik hayot, oilaviy munosabatlar va vaqt davomida to‘planib boradigan ruhiy kechinmalar orqali ochib beradi.

Asarda tabiat tasvirlari alohida o‘rin tutadi. Romanning dastlabki qismlaridagi tabiat va erkinlik taassurotlari Jannaning yoshlikdagi orzulariga hamohang bo‘lsa, keyingi voqealar uning ichki dunyosidagi o‘zgarishlarni anglashga yordam beradi. Tabiat tasviri bilan qahramon ruhiyati o‘rtasidagi bunday bog‘liqlik asarning emotsional ta’sirini kuchaytiradi.

Yozuvchi qahramonlarni mutlaq yaxshi yoki mutlaq yomon sifatida tasvirlashdan qochadi. Ularning xatti-harakatlari, manfaatlari va zaif tomonlari hayotiy sharoitlar bilan bog‘liq holda ochiladi. Bunday yondashuv asarning psixologik ishonarliligini oshiradi.

Roman kompozitsiyasida Jannaning yoshlikdagi umidlaridan hayotiy tajriba orqali shakllangan qarashlariga o‘tish muhim ahamiyatga ega. Qahramonning taqdiri o‘quvchini inson hayotini faqat ayrim voqealar bilan emas, balki vaqt davomida yuz beradigan o‘zgarishlar, yo‘qotishlar va anglash jarayoni orqali baholashga undaydi.

Shu jihatdan «Hayot» romani ayol taqdirini yoritish bilan birga, insonning orzu va haqiqat o‘rtasidagi munosabatini badiiy tadqiq etuvchi psixologik-realistik asar sifatida ham ahamiyatlidir.

Xulosa.

Gi de Mopassanning «Hayot» romanida ayol taqdiri murakkab ijtimoiy va ruhiy munosabatlar doirasida yoritilgan. Janna obrazi orqali yozuvchi insonning yoshlikdagi orzu-umidlari, muhabbatga bo‘lgan ishonchi, nikohdagi umidsizliklari, onalik tuyg‘ulari va hayotiy sinovlar ta’sirida shakllanadigan dunyoqarashini tasvirlaydi.

Jannaning taqdiri shuni ko‘rsatadiki, ayol baxtini faqat nikoh yoki oilaviy mavqe bilan belgilash mumkin emas. Uning ruhiy osoyishtaligi, insoniy qadri va hayotdan qoniqishi o‘zaro hurmat, ishonch, ma’naviy yaqinlik hamda mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatlari bilan chambarchas bog‘liq.

Asarda xiyonat va oilaviy ziddiyatlar qahramonning hayot haqidagi dastlabki tasavvurlarini o‘zgartiradi. Biroq Janna boshdan kechirgan sinovlar uni faqat iztirob chekadigan obraz sifatida emas, balki hayotning murakkabligini asta-sekin anglaydigan inson sifatida ham namoyon etadi. Rosali bilan bog‘liq munosabatlar esa insoniy mehr va yordamning hayotdagi o‘rnini ta’kidlaydi.

Mopassan realizmining muhim xususiyati shundaki, u ayol taqdirini sun’iy ravishda ideallashtirmaydi va qahramon hayotini tayyor xulosalar bilan cheklamaydi. Aksincha, voqealar va ruhiy kechinmalar orqali o‘quvchini insoniy munosabatlar, oilaviy mas’uliyat va baxtning mohiyati haqida mustaqil fikr yuritishga undaydi.

Demak, «Hayot» romanida ayol taqdiri shaxsiy fojia doirasidan chiqib, insonning jamiyatdagi o‘rni, muhabbat va ishonchning qadri hamda hayotiy tajribaning ahamiyatini ifodalovchi umuminsoniy badiiy muammoga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mopassan, Gi de. Hayot. Roman. Fransuz tilidan Erkin Nosirov tarjimasi. — Toshkent: Zukko kitobxon, 2021.

2. Maupassant, Guy de. Une vie. — Paris: Victor Havard, 1883.

3. Becker, Colette. Lire le réalisme et le naturalisme. — Paris: Dunod, 1992.

4. История французской литературы. — Москва, 1987.

5. Mopassan, Gi de. Mopassan // O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. — Toshkent.